

Historia regionu

Autor: Agnieszka Piotrowska

Bory Tucholskie w przeszłości należały administracyjnie do południowych Kaszub – ziemi zaborskiej. W X-XII w. były własnością książąt pomorskich i stanowiły największy kompleks leśny w regionie – znajdowały się w centrum Pomorza Gdańskiego i Sławińskiego, co opóźniło integrację ekonomiczną i polityczną obu krain. Od południa Bory Tucholskie stykały się z puszciami nadnoteckimi, których kompleks w dorzeczu Gwdy oddzielał Pomorze Zachodnie od Gdańskiego. Od północy Bory łączyły się jednym ramieniem z Puszczą Słupską, a drugim z Lasami Bytowskimi; na linii Łeby dochodziły do morza (Historia Pomorza I 1969: 369).
 {smoothgallery image=M701.gif&title=Mapa. Podziały administracyjne Pomorza w XII wieku. Opracowano na podstawie: Historia Pomorza, red. G. Labuda&caption=Podziały administracyjne Pomorza w XII w.} Na początku XII wieku rozpoczęło się osadnictwo w Borach Tucholskich, przede wszystkim w rejonie Chojnic i Człuchowa. Istniały już wówczas ośrodki Biełgard (Białogard) nad Łebą, Sławno i Słupsk. Mieszkańcy Borów eksploatowali zalegające tam „żyły bursztynu” (do XVIII wieku łącznie). Tucholę założyli książęta kaszubscy, pod koniec XIII wieku zakończono budowę kościoła, który został konsekrowany przez arcybiskupa gnieźnieńskiego Jakuba Świnkę. {smoothgallery image=M702.gif&title=Mapa. Podziały administracyjne Pomorza w XIII wieku. Opracowano na podstawie: Historia Pomorza, red. G. Labuda&caption=Podziały administracyjne Pomorza w XIII w.} Na początku XIV wieku Waław II nadał miasto rodzinie Święców, namiestników na Pomorzu Gdańskim. Kiedy Władysław Łokietek po powrocie z wygnania zażądał zwrotu Pomorza, Święcowie poddali je margrabiom brandenburskim. Wywołało to walki między ludnością polską, Brandenburczykami i Krzyżakami. Wskutek tej wojny Krzyżacy zajęli Pomorze Gdańskie (1309-1310) i Tucholę. Pod panowaniem krzyżackim miasto (od 1346 roku) stało się najważniejszym po Gdańsku komturstwem na lewym brzegu Wisły, gdyż strzegło tzw. Drogi Margrabiów, którą przybywały z zachodu posiłki dla Malborka. Po wojnie trzynastoletniej (1454-1466) Bory Tucholskie na mocy II pokoju toruńskiego wróciły do Korony i weszły do województwa pomorskiego. Tuchola została wówczas starostwem, a od 1512 roku należała do archidiakonatu kamieńskiego. Szlachta w Borach Tucholskich, inaczej niż na pozostałym obszarze Prus Królewskich (z wyjątkiem powiatu świeckiego), mówiła po polsku lub po kaszubsku i była katolicka. Mimo to w Tucholi, jedynym mieście powiatu liczącego 1818 km², dochodziło pod koniec XVI wieku do walk pomiędzy katolikami a luteranami. Na przełomie XVI i XVII wieku dzięki wsparciu Bartłomieja Nowodworskiego, dworzanina Stefana Batorego i Zygmunta III Wazy, wiele osób z tych okolic studiowało na Uniwersytecie Jagiellońskim. Starostami Tucholi w tym czasie byli m.in. Andrzej Morsztyn, Jan Sobieski i Michał Korybut Wiśniowiecki. W Borach Tucholskich żyli bartnicy i smolarze, budowano kuźnice. W XVI i XVII wieku karczowano puszcę, aby zyskać więcej gruntów rolnych. W Borach dominowały gospodarstwa wielkokmiecie; gospodarka i rzemiosło były nakierowane na zaspokojenie potrzeb regionu. Ponieważ transport drogowy znacznie podnosił koszt eksploatacji drewna z Borów Tucholskich, nie wożono go na sprzedaż do Gdańska, jak czyniono z drewnem z puszczy położonych nad większymi i bardziej spławnymi rzekami. Uratowało to Bory Tucholskie przed wycięciem. Rozwój regionu przerwał potop szwedzki. Po I rozbiórce Bory Tucholskie znalazły się w zaborze pruskim. Wówczas najbardziej zniszczono puszcę, wycinając najcenniejsze gatunki drzew i sadząc na ich miejsce sosny. Ogromnie wyniszczyło Bory osuszanie bagien i torfowisk oraz wycinanie lasów, aby powiększyć teren ziem uprawnych. W 1920 Bory Tucholskie znalazły się ponownie w Polsce. W kampanii wrześniowej 1939 r. odbyły się tu krwawe walki, tzw. bitwa graniczna. W czasie II wojny światowej w Borach Tucholskich masowo eksterminowano miejscową ludność, zamordowano ponad 21 tys. osób, tysiące zaginęło bez wieści. W Borach działały liczne organizacje partyzanckie, które z czasem weszły w skład Tajnej Organizacji Wojskowej „Gryf Pomorski”, Armii Krajowej, Polskiej Armii Powstania, a od połowy 1944 r. – grup desantowych i Dywizji WP im. T. Kościuszki. Teren Borów Tucholskich był przez wieki miejscem życia i pracy dla Borowiaków. Zajmowali się oni wyrębem i karczowaniem lasów, toczeniem żywicy, bartnictwem, łowiectwem, koszykarstwem i zbieractwem. Rozwinęło się tu tartacznictwo, wyrób smoły i ciesielka; na mniejszą skalę młynarstwo, rybołówstwo oraz włókiennictwo. Rolnicy dzielą się do dzisiaj na gburów, mających gospodarstwa o powierzchni ok. 15 ha, i putkerów, właścicieli mniejszych gospodarstw (ok. 5 ha). Czy wiesz, że... Ochrona Borów Tucholskich w XVII wieku
 {smoothgallery image=F7068.jpg&title=Dwór królowej Konstancji na Zamku Tucholskim. Przedstawienie z 2006 roku&caption=Dwór królowej Konstancji na Zamku Tucholskim. Przedstawienie z 2006 roku} Przez dwadzieścia lat (1611 – 1631) starościną tucholską była królowa Konstancja, żona Zygmunta III Wazy, arcyksiężniczka habsburska. Upodobała sobie zamek tucholski, w którym bawiła przez dłuższy czas. Król Zygmunt często odwiedzał małżonkę, przybywając tu z całym dworem na huczne polowania w Puszczy Tucholskiej. Dużą troską otaczała starościńa lasy, dokonując w nich osobistej kontroli. Żywiłowy i niekontrolowany wyręb drzewostanu przez miejscowych smolarzy, kradzieże w barciach i kłusownictwo powodowały szybkie niszczenie obszarów leśnych. By powstrzymać ten proces, 28 maja 1614 roku wydała rozporządzenie o ochronie Puszczy Tucholskiej. Wszem i wobec i każdemu z osobna, mianowicie poddanym naszym jakiegokolwiek stanu i zawołania w Starostwie

Tucholskim wiernie nam miłym, łaskę naszą królewską. Wiernie nam mili : mamy tę wiadomość, że w puszczech do Starostwa tucholskiego oprawie naszej podległego, wielkie się szkody przez was , zwłaszcza mieszczały tucholskie dzieją. Przeto rozkazujemy koniecznie , to chcąc mieć po nich, abyście w puszczech naszych szkód żadnych nie ważyli się pod winą, która będzie przez Urodzonego Jana Wielżyńskiego, sekretarza króla JEM na was o to złożoną. Dla łaski naszej i z powinności swojej inaczej nie czyńcie. Dan w Warszawie, Dnia XXVIII Miesiąca Maia Roku MDCXIV. Konstancja królowa. Rozporządzenie to stało się przykładem dla innych starostw i szybko rozpowszechniło się na całym Pomorzu. Było to pierwsze usankcjonowane prawem działanie w zakresie ochrony dziedzictwa i miejscowego krajobrazu przyrodniczego. Ciekawostkę przygotowała Maria Ollick. Źródła: Adam Dylewski, Bory Tucholskie, [w:] tegoż, Pomorze, Warszawa 2007, s. 50-51. Historia Pomorza, red. Gerard Labuda, t. 1-3, Poznań 1969-1993.